Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή (Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος)

Categories : ΒΙΟΗΘΙΚΗ

Date : 12 Ιανουαρίου, 2006

Εισήγησις του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ. Ιεροθέου, ενώπιον της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος την 6ην Οκτωβρίου 2005

Μακαριώτατε Πρόεδρε, Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι,

Ευχαριστώ τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλο, Πρόεδρο της Ιεράς Συνόδου, και όλα τα μέλη της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου για την ανάθεση σε μένα να εισηγηθώ το θέμα «Η ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» σε σχέση με τον ισχύοντα νόμο, αν και θα μπορούσε αυτό το θέμα να το αναπτύξη ο Πρόεδρος της Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος Σεβ. Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής κ. Νικόλαος.
Είναι γνωστόν ότι ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μεσογαίας, ως αρχιμανδρίτης, μαζί με τα μέλη της Επιτροπής Βιοηθικής της Εκκλησίας μας, αντιμετώπισε το θέμα της ιατρικώς υποβοηθούμενης ανθρώπινης αναπαραγωγής όταν εισαγόταν στην Ελληνική Βουλή για να ψηφισθή ως Νόμος, καθώς επίσης συνέταξε και ειδικό κείμενο για το θέμα αυτό. Τελικά, όμως, έτσι έκρινε η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας μας και έπρεπε να το αποδεχθώ.
Κατ’ αρχάς σκέφθηκα να παρακαλέσω την Ιερά Σύνοδο να με απαλλάξη από την ευθύνη να αναπτύξω και να εισηγηθώ αυτό το θέμα, για πολλούς λόγους, αλλά τελικά αποδέχθηκα αυτήν την απόφαση. Και την αποδέχθηκα, γιατί ασχολούμαι από χρόνια με τέτοια βιοηθικά ζητήματα, δίδαξα το μάθημα της Βιοηθικής στην Μπελεμέντειο Θεολογική Σχολή του Λιβάνου, και πριν λάβω το έγγραφο της Ιεράς Συνόδου να εισηγηθώ το θέμα αυτό στην Ιεραρχία βρισκόταν στο τυπογραφείο σχετικό πολυσέλιδο βιβλίο μου, που θα κυκλοφορήση τις επόμενες ημέρες και θα αναφέρεται σε θέματα γενετικής μηχανικής, μοριακής βιολογίας, βιοτεχνολογίας, βιοϊατρικών ερευνών και βιοηθικής σε σχέση με την ορθόδοξη θεολογία. Επίσης, την εποχή εκείνη που γινόταν συζήτηση για το νομοσχέδιο αυτό ανέπτυξα το θέμα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής σε Συνέδριο Ιατρών και Νομικών στην Ιερά Μητρόπολή μου και παρακολούθησα όλη την συζήτηση και όλη την εξέλιξή του, καθώς επίσης ήμουν εκπρόσωπος της Εκκλησίας στο Εθνικό Συμβούλιο Ιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.
Το θέμα «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» είναι σημαντικό, γιατί τον τελευταίο καιρό αφ’ ενός μεν η πρόοδος των βιοϊατρικών και ιατρικών ερευνών,

αφ’ ετέρου δε οι σύγχρονες απαιτήσεις των ανθρώπων, που δεν έχουν παιδιά και θέλουν να αποκτήσουν με τους τρόπους που εισαγάγει η βιοϊατρική έρευνα, φέρουν το θέμα αυτό στην επικαιρότητα. Επίσης, οι βιοηθικές επιτροπές προσπαθούν να αντιμετωπίσουν το ζήτημα αυτό, αλλά ταυτόχρονα χρειάζεται να το αντιμετωπίση και η θεολογία της Ορθοδόξου Εκκλησίας για ποιμαντικούς λόγους.
Θα διαιρέσω το θέμα σε πέντε επί μέρους ενότητες. Στην πρώτη θα γίνη λόγος για την αναγκαιότητα της αντιμετωπίσεως τέτοιων θεμάτων μέσα από την βιοηθική. Στην δεύτερη θα εκτεθή η ιστορία της ψηφίσεως του νέου νόμου για την ανθρώπινη αναπαραγωγή. Στην τρίτη θα αναλυθή το τι περιλαμβάνει ο νέος νόμος. Στην τέταρτη ενότητα θα τονισθούν μερικές γενικές βασικές θεολογικές «αρχές» και παρατηρήσεις για τον νόμο αυτό. Και στην πέμπτη ενότητα θα υπογραμμισθή το πως η Ιερά Σύνοδος θα ενημερώση τους Χριστιανούς για το θέμα αυτό.

1. Η βιοτεχνολογία και η βιοηθική

Είναι γνωστόν ότι, όπως πολλοί έχουν παρατηρήσει, έχουμε περάσει από την βιομηχανική στην βιοτεχνολογική εποχή και αυτό είναι αποτελέσμα της συνδέσεως της ιατρικής με την σύγχρονη τεχνολογία.
Η γενετική μηχανική, η μοριακή βιολογία και γενικά οι βιοϊατρικές έρευνες που αποτελούν την νέα πρόοδο της επιστήμης, ασχολούνται με πολλά βιολογικά και γενετικά προβλήματα. Αυτό δημιούργησε και δημιουργεί μια μεγάλη έκπληξη στους επιστήμονες και επειδή υπάρχει έντονος φόβος για τρομερές εξελίξεις, γιατί πάντοτε η πρόοδος έχει ένα δυϊσμό, ως προς τα αποτελέσματα, αφού μπορεί να έχη θετικά η αρνητικά αποτελέσματα για τον άνθρωπο, γι’ αυτό οι ίδιοι οι επιστήμονες στην δεκαετία του `60 του εικοστού αιώνος ανέπτυξαν μια ιδιαίτερη επιστήμη που καλείται βιοηθική.
Επομένως, η βιοηθική επιστήμη δεν δημιουργήθηκε από θρησκευομένους ανθρώπους, αλλά από τους ίδιους τους επιστήμονες, οι οποίοι θέλησαν να θέσουν φραγμούς στην έρευνα και τα αποτελέσματά της, προκειμένου να ωφελήσουν και να μη βλάψουν τους ανθρώπους.
Η επιστήμη της βιοηθικής ασχολείται με τρεις περιόδους της ζωής του ανθρώπου, σε σχέση πάντα με τις έρευνες της βιοτεχνολογίας, ήτοι την έναρξη της βιολογικής ζωής, την παράταση της βιολογικής ζωής και το τέλος της βιολογικής ζωής. Συγχρόνως ασχολείται με τις επιπτώσεις των ερευνών αυτών στο περιβάλλον στο οποίο ζη ο άνθρωπος.
Βέβαια, η βιοηθική έχει ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, γιατί κάθε ένας που ασχολείται με βιοηθικά προβλήματα, βλέπει το θέμα μέσα από τις δικές του ηθικές αρχές. Οπωσδήποτε υπάρχουν πολλών ειδών βιοηθικές. Και η Ορθόδοξη Εκκλησία που ασχολείται με τέτοια γενετικά θέματα διακρίνεται από την ιδιαίτερη θεολογία της για τον Θεό και τον άνθρωπο. Αυτό μπορούμε να το αποκαλέσουμε βιοθεολογία. Είναι ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε στο μήνυμα που εξέδωσε το Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο που διοργανώθηκε το 2000 από το Οικουμενικό Πατριαρχείο

στην Κωνσταντινούπολη.
Βασικές αρχές της βιοθεολογίας είναι ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο και τον άνθρωπο• ότι μέσα στην κτίση υπάρχουν οι ενέργειες του Θεού• ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε από τον Θεό και έχει ψυχή και σώμα• ότι η ουσία της ψυχής βρίσκεται ως σε όργανο στην καρδιά, οι ενέργειές της ενεργούν στο σώμα• ότι μεταξύ των ενεργειών της ψυχής είναι η νοερά και λογική ενέργεια• ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να αρκεσθή στην βιολογική ζωή, αλλά πρέπει να έχη νόημα ζωής και να αποκτήση κοινωνία με τον Θεό• ότι ο Θεός δίδει την ζωή στον άνθρωπο και Αυτός την λαμβάνει• ότι η ψυχή υπάρχει και μετά τον θάνατο του σώματος• και ότι θα γίνη ανάσταση των νεκρών και ανακαίνιση όλης της κτίσεως.Θεωρώ ότι η ορθόδοξη θεολογία, αντιμετωπίζοντας τέτοια σοβαρά ζητήματα, πρέπει να διακρίνεται από τρεις βασικές προϋποθέσεις:
Η πρώτη ότι δεν πρέπει να έρχεται σε σύγκρουση με την επιστήμη, γιατί δεν πρέπει να φθάσουμε στην εποχή που η θεολογία της Δύσεως, κατά τον Μεσαίωνα, ταυτιζόταν με την μεταφυσική, ήλθε σε σύγκρουση με τις αναπτυσσόμενες φυσικές επιστήμες της εποχής εκείνης. Η θεολογία της Δύσεως που ταυτιζόταν με την μεταφυσική, δημιούργησε μεγάλες αντιδράσεις, απόρροια των οποίων ήταν η αναγέννηση, και ο διαφωτισμός. Άλλος είναι ο ρόλος της ορθοδόξου θεολογίας και άλλος ο ρόλος της επιστήμης. Βεβαίως και η επιστήμη δεν μπορεί να είναι ανεξέλεγκτη στις έρευνές της, αλλά οι ίδιοι οι επιστήμονες πρέπει να θέτουν φραγμούς και όρια. Ακριβώς αυτόν τον ρόλο διαδραματίζει η επιστήμη της βιοηθικής και οι διάφοροι Παγκόσμιοι Οργανισμοί που προσπαθούν, όσο μπορούν, να θέτουν τα αναγκαία κάθε φορά όρια, ώστε οι νέες αποκαλύψεις να βοηθήσουν τον άνθρωπο και όχι να τον καταστρέψουν. Το ότι η ορθόδοξη θεολογία δεν πρέπει να έρχεται σε σύγκρουση με την επιστήμη, δεν σημαίνει ότι θα αποδέχεται η ίδια, χωρίς προϋποθέσεις, όλες τις επιστημονικές έρευνες, παρακάμπτοντας τον εαυτό της.
Η δεύτερη είναι ότι η ορθόδοξη θεολογία δεν πρέπει να εμπλακή σε λεπτομέρειες, σε τέτοια γενετικά ζητήματα, που μπορούν να βλάψουν την ίδια την θεολογία. Θα πρέπη να εκθέτη τις βασικές θεολογικές «αρχές» πάνω σε διάφορα γενετικά θέματα που ανακύπτουν, κυρίως για την ποιμαντική καθοδήγηση των μελών της. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπη να βλέπη βαθύτερα τα θέματα, δηλαδή θα τονίζη ποιά είναι η οντολογία του ανθρώπου, ποιό είναι το νόημα της ζωής του και πως μπορεί κανείς θεολογικά να αντιμετωπίζη διάφορα προβλήματα, που συνδέονται με την βιολογική του ζωή.
Η τρίτη προϋπόθεση είναι ότι, ενώ ο λόγος της Εκκλησίας θα είναι θεολογικός και ποιμαντικός, δεν θα είναι δεσμευτικός για την ανθρώπινη ελευθερία. Η Εκκλησία θα θέτη τις θεολογικές βάσεις, θα βοηθά τους ανθρώπους να αντιμετωπίζουν τα θέματα του ανθρωπίνου βίου εκκλησιαστικά και θεολογικά, αλλά δεν θα παραβιάζη την ελευθερία τους. Και αν κάποτε ο άνθρωπος, παρασυρόμενος από διάφορα γεγονότα, τα πάθη και την εσωτερική του επιθυμία, αμαρτάνη, τότε η Εκκλησία θα τον παρηγορή και κυρίως με την μετάνοια και την όλη εκκλησιαστική ποιμαντική της θα θεραπεύη τα τραύματά του.
Μέσα από αυτά τα πλαίσια βλέπω τον ρόλο της Εκκλησίας στην αντιμετώπιση

κρισίμων θεμάτων, όπως και την περίπτωση που μελετάμε, ήτοι την ιατρικώς υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή και τις νέες μεθόδους που εισάγει η σύγχρονη επιστήμη και οι νομοθετικές ρυθμίσεις που γίνονται στο οικογενειακό δίκαιο.

2. Η ιστορική αναδρομή για το νομοσχέδιο

Το θέμα της ανθρώπινης αναπαραγωγής - εξωσωματικής γονιμοποίησης από απόψεως βιοηθικής, εντάσσεται στα ζητήματα που ανήκουν στον τομέα της αρχής της βιολογικής ζωής και είναι γνωστό με τον όρο αναπαραγωγικές τεχνολογίες. Με τον όρο αυτό εννοούμε όλες εκείνες τις μεθόδους που έχουν σχέση με την αντιμετώπιση της στειρότητος, την εμβρυϊκή διάγνωση και τον προγεννητικό έλεγχο. Με την ιατρικώς υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, όπως και η φράση το εννοεί, επιδιώκεται η αντιμετώπιση της στειρότητος, και επιδιώκεται να αποκτήσουν τα ανδρόγυνα παιδιά, όταν δεν μπορούν, είτε ο άνδρας είτε η γυναίκα, να το κάνουν με τον φυσικό τρόπο. Πρόκειται για την τεχνική της σπερματέγχυσης και για την γονιμοποίηση του ωαρίου έξω από το σώμα της γυναικός και μέσα σε δοκιμαστικό σωλήνα, και αυτό ονομάζεται εξωσωματική γονιμοποίηση η γονιμοποίηση in vitro. Τελευταία αυτή η δυνατότητα εκφράζεται με πολλές παραλλαγές και αναφύονται πολλά ηθικά, κοινωνικά, νομικά, αλλά και θεολογικά διλήμματα, μερικά από τα οποία θα εντοπισθούν πιο κάτω.
Στο θέμα της ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή υπάρχει μια σημαντική επιστημονική μελέτη του κ. Βασιλείου Φανάρα, την οποία υπέβαλε στην Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης, ως διδακτορική διατριβή, με τίτλο «Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, ηθικοκοινωνική προσέγγιση».
Στην ενδιαφέρουσα αυτή επιστημονική μελέτη, η οποία κατά την άποψή μου είναι η μοναδική στο είδος της, ανευρίσκουμε σημαντικά σημεία, όπως για παράδειγμα τι είναι υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, ποιές είναι οι μέθοδοι με τις οποίες γίνεται, ποιές είναι οι συνέπειες από την εφαρμογή της και ποιά είνα τα νομικά, ηθικά, κοινωνικά και θεολογικά προβλήματα που αναφύονται με την χρήση της.
Για να διαπιστωθή η αξία της μελέτης, απλώς θα παραθέσω τα οκτώ κεφάλαιά της. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για το ανθρώπινο έμβρυο στην Χριστιανική παράδοση. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θέμα της στειρότητας και της ατεκνίας στην ιουδαϊκο-χριστιανική παράδοση. Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται το θέμα της στειρότητας και της υιοθεσίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και οι μέθοδοι με τις οποίες πραγματοποιείται. Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται το φαινόμενο της δανεικής μητρότητας. Στο έκτο κεφάλαιο εκτίθενται οι συνέπειες από την εφαρμογή της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Στο έβδομο κεφάλαιο παρατίθενται τα ηθικά ερωτήματα και οι σύγχρονες θεολογικές απόψεις για την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, τόσο των ορθοδόξων μελετητών και συγγραφέων (εδώ, μεταξύ των άλλων, εκτίθενται οι απόψεις του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.

Χριστοδούλου, του Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Χρυσοστόμου και του νυν Σεβ. Μητροπολίτου Μεσογαίας και Λαυρεωτικής κ. Νικολάου), όσο και των ετεροδόξων Εκκλησιών. Τέλος στο όγδοο κεφάλαιο αναπτύσσεται το θέμα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής από πλευράς ορθοδόξου χριστιανικής ηθικής. Ο επίλογος και τα συμπεράσματα της μελέτης δίδουν μια συνολική εικόνα του προβλήματος αυτού.
Σε άλλες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής προσπάθησαν κατά καιρούς να αντιμετωπίσουν το θέμα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής νομοθετικά. Και στην Ελλάδα πρόσφατα θεσπίσθηκε ένα νέο κεφάλαιο - όγδοο Κεφάλαιο - στο Τέταρτο βιβλίο του Αστικού Κώδικα (Οικογενειακό Δίκαιο), στο οποίο ρυθμίζεται νομοθετικά η ιατρική υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, καθώς επίσης ρυθμίζονται και οι επιπτώσεις της τεχνητής γονιμοποίησης στο δίκαιο της συγγένειας. Είναι ευνόητο ότι με την υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, δημουργούνται πολλά θεολογικά, ηθικά, οικογενειακά, κοινωνικά και νομικά προβλήματα, στα οποία πρέπει να δοθούν λύσεις.
Πράγματι, την 22α Νοεμβρίου 2001 συστήθηκε μια νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, χωρίς να γίνη αυτό ευρύτερα γνωστό, στην οποία Επιτροπή συμμετείχαν κυρίως αστικολόγοι, για την μελέτη του θέματος. Η Επιτροπή αυτή την 23η Απριλίου 2002, μετά από έξι μήνες, υπέβαλε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης σχέδιο νόμου με τον τίτλο «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή». Το νομοσχέδιο αυτό κατατέθηκε στην Βουλή την 12η Σεπτεμβρίου 2002 προκειμένου να συζητηθή και ψηφισθή στο Γ’ Θερινό τμήμά της.
Διαβάζοντας κανείς τόσο το νομοσχέδιο όσο και την εισηγητική έκθεση βλέπει τα νέα μέτρα τα οποία προτείνονταν να εισαχθούν στον αστικό μας κώδικα. Αποκαλυπτικότερη των προθέσεων του νομοθέτη είναι η εισηγητική έκθεση που θα δούμε πιο κάτω και η οποία παρέχει τις απαραίτητες εξηγήσεις.
Αυτό, όταν δημοσιοποιήθηκε, προκάλεσε έκπληξη σε Κληρικούς και Χριστιανούς. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλαδος την 16η Σεπτεμβρίου 2002 εξέδωσε Δελτίο Τύπου στο οποίο καταγράφονταν τα νέα μέτρα που εισηγούνταν με το νομοσχέδιο αυτό και υπογράμμιζε το γεγονός ότι δεν είναι δυνατόν τέτοια σοβαρά ζητήματα να αντιμετωπίζωνται μόνον από μια επιτροπή αστικολόγων, χωρίς να κληθούν να συμμετάσχουν στην συζήτηση και άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς, μεταξύ των οποίων και η Εκκλησία που ασχολείται ποιμαντικά με τους ανθρώπους και την οικογένεια.
Δυναμική παρέμβαση έκανε και ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος, ενώπιον πολλών πολιτικών και άλλων παραγόντων, σε μια ομιλία του στο Διεθνές Συνέδριο του Κέντρου Στήριξης Οικογένειας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών που γινόταν την περίοδο εκείνη την Αθήνα. Άλλωστε είχε ασχοληθή πολλά χρόνια πριν με το θέμα αυτό.
Ακόμη, η Επιτροπή Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος σε κείμενο το οποίο υπέγραφε ο Πρόεδρός της Αρχιμ. Νικόλαος Χατζηνικολάου, νυν Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής και με τίτλο «Ενημερωτικό σχόλιο στο σχέδιο Νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», μετά τα εισαγωγικά σχόλια, κατέγραφε τις παρατηρήσεις της για το περιεχόμενο του νομοσχεδίου.

Στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο εκδηλώθηκαν αντιδράσεις της Εκκλησίας, και συγχρόνως δημοσιεύθηκαν άρθρα για την ανάγκη να καταθέση η Ιερά Συνοδος τις προτάσεις της για το σοβαρό αυτό ζήτημα, αλλά συγχρόνως παρατηρήθηκαν και αντιδράσεις από μερικούς για την μη αναγκαιότητα της παρεμβάσεως της Εκκλησίας.
Τελικά, ο Υπουργός Δικαιοσύνης απέσυρε το νομοσχέδιο αυτό από το Γ' Θερινό Τμήμα της Βουλής, ώστε να συζητηθή στην ολομέλειά της. Συγχρόνως κάλεσε και την Ιερά Σύνοδο να καταθέση τις δικές της προτάσεις.
Η Επιτροπή Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος κατέθεσε ένα κείμενο με τίτλο «Σχόλια – προτάσεις στο σχέδιο Νόμου για την Ιατρική υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή» και ο ίδιος ο Πρόεδρός της ανέπτυξε προφορικά ενώπιον της αρμοδίας Επιτροπής της Βουλής τις απόψεις της Εκκλησίας για το θέμα αυτό. Το κείμενο αυτό περιλαμβάνει τα «εισαγωγικά σχόλια», «τα θέματα ορολογίας» που παρατηρούνται στο Νομοσχέδιο και στην συνέχεια εξετάζεται κάθε άρθρο ξεχωριστά και τονίζονται τα θετικά του στοιχεία, τα σημεία που δικαιολογούν επιφυλάξεις, τα σχόλια, η νομοθεσία άλλων χώρων για κάθε άρθρο, και οι προτάσεις της Εκκλησίας.
Τελικά, το Υπουργείο Δικαιοσύνης την 5η Νοεμβρίου ανακοίνωσε μερικές -ελάχιστες- διορθωτικές τροποποιήσεις στο νομοσχέδιο. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος με «ανακοινωθέν» της την 6η Νοεμβρίου λαμβάνει θέση στο θέμα αυτό, ανακοινώνοντας ποιές προτάσεις της έγιναν αποδεκτές, τονίζοντας επίσης τις αντιρρήσεις της σε βασικά ζητήματα του νομοσχεδίου και πρότεινε αφ` ενός μεν να καθυστερήση η ψήφισή του από την ολομέλεια της Βουλής για να αντιμετωπισθούν καλύτερα τα θιγόμενα ζητήματα, αφ` ετέρου δε να προσδιορισθούν με σαφήνεια οι βασικές ηθικές αρχές επί τη βάσει των οποίων θα γίνη η νομοθετική ρύθμιση του σοβαρού αυτού ζητήματος.
Στην αρχή του ανακοινωθέντος γράφεται:
«Χθες, 5η Νοεμβρίου 2002, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ανταποκρινόμενο, σε κείμενο που με τον τίτλο «Σχόλια-προτάσεις» κατέθεσε η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, προέβη σε διορθωτικές τροποποιήσεις επί του νομοσχεδίου για την Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή.
Χωρίς καμμία αμφιβολία, οι παραπάνω τροποποιήσεις είναι προς την σωστή κατεύθυνση. Παρά ταύτα, δεν αισθανόμαστε ικανοποιημένοι, μια που οι ρυθμίσεις που αναφέρονται στην ουσία του νομοσχεδίου παραμένουν άθικτες. Οι όποιες τροποποιήσεις έγιναν καταδεικνύουν την καλή διάθεση της πολιτείας να συνεργασθεί με την Εκκλησία. Δεν φανερώνουν όμως και την παράλληλη διάθεσή της να λύση συνετά το μεγάλο πρόβλημα της οικογένειας, να στηρίξη τον θεσμό της, να προστατεύση τα συμφέροντα των μελλογέννητων παιδιών και να αποδείξη τον σεβασμό της στην ανθρώπινη ζωή».
Συγκεκριμένα το Υπουργείο έκανε τρεις τροποποιήσεις. Πρώτον, αντικατέστησε τον όρο «γεννητικό υλικό», που προσδιορίζει το έμβρυο προ της εμφυτεύσεως, με τον όρο «γονιμοποιημένο ωάριο», το οποίο βέβαια δεν είναι σύμφωνο με τις απόψεις της Εκκλησίας που πρότεινε να ονομασθή «προεμφυτευτικό έμβρυο» η «έμβρυο in vitro».

Δεύτερον, καθόρισε ότι το δικαίωμα στην «παρένθετη μητρότητα», το έχουν όσοι κατοικούν στην Ελλάδα. Τρίτον, σχετικά με την μεταθανάτια γονιμοποίηση καθόρισε να γίνεται με δικαστική απόφαση και όχι με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Κατά τα άλλα το νομοσχέδιο παρέμεινε όπως είχε κατατεθή.
Το νομοσχέδιο, με τις ελάχιστες τροποποιήσεις, ψηφίσθηκε από την Βουλή και τέθηκε σε ισχύ. Πρόκειται για τον ν.3089/2002 που εισήχθη ως όγδοο κεφάλαιο στο τέταρτο βιβλίο του Αστικού Κώδικα (Οικογενειακό Δίκαιο).

3. Ο νόμος για την Ιατρική Υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή

Στην ενότητα αυτή θα πρέπη να δούμε τα άρθρα του νέου νόμου για το θέμα που μας απασχολεί και να δούμε ποιά είναι τα νέα δεδομένα τα οποία εισάγονται με τον νόμο. Αυτό θα γίνη αφ’ ενός μεν για λόγους ενημερωτικούς, αφ’ ετέρου δε για λόγους ποιμαντικούς, ώστε, γνωρίζοντας τα θεσπισθέντα μέτρα, να μπορέσουμε να καθοδηγούμε θεολογικά και ποιμαντικά τους Χριστιανούς.
Κατ‘ αρχάς θα πρέπη να σημειωθή ότι η Πολιτεία είναι υποχρεωμένη και αρμοδία να θεσπίζη νόμους για τους πολίτες της, από τους οποίους πολίτες μερικοί η πολλοί μπορούν να μην είναι Χριστιανοί, η και αυτοί που είναι Χριστιανοί να μη θέλουν να ζουν μέσα στα πλαίσια της χριστιανικής παραδόσεως.
Η θέσπιση νόμων από μια δημοκρατική Πολιτεία είναι απαραίτητη, ακριβώς γιατί μετά την πτώση ο άνθρωπος διακατέχεται από τα πάθη της φιλοδοξίας, της φιλαργυρίας και της φιληδονίας και μάλιστα ο καθένας θα ήθελε να ενεργή κατά το δοκούν σε βάρος των συνανθρώπων του. Οπότε οι νόμοι ενεργούν στην κοινωνία και μάλιστα σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, με διάφορες παραδόσεις, ρυθμιστικά και ισορροπιστικά.
Το ερώτημα, όμως, συνήθως που τίθεται σε πολλές περιπτώσεις είναι το ακόλουθο: ο νόμος πρέπει να παιδαγωγή τους ανθρώπους η να εκφράζη τις επιθυμίες των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης κοινωνίας; Με άλλα λόγια ο νόμος θα πρέπη να ενεργή παιδαγωγικά και ανυψωτικά η να ικανοποιή τις επιθυμίες των ανθρώπων;
Νομίζω ότι πρέπει να γίνεται συνδυασμός και των δύο αυτών περιπτώσεων, οπότε και τα δύο πρέπει να συμβαίνουν μέσα σε μερικά όρια και πλαίσια. Ο νομοθέτης σε μια Πολιτεία και πρέπει να καθοδηγή τους ανθρώπους να ανέρχωνται σε υψηλότερη πνευματική κατάσταση, η τουλάχιστον να μη διασαλεύουν το κοινωνικό σύνολο, και να μη καταστρέφουν τον ίδιο τους τον εαυτό, αλλά και πρέπει να βλέπη τα σύγχρονα δεδομένα και τις σύγχρονες απαιτήσεις των ανθρώπων και να σέβεται, μέσα σε πλαίσια και όρια, την ελευθερία τους, αρκεί αυτό να μη γίνεται σε βάρος του κοινωνικού συνόλου.
Αυτό το έργο του νομοθέτου το συναντούμε και μέσα στην Εκκλησία. Ο νόμος της Παλαιάς Διαθήκης έγινε «παιδαγωγός εις Χριστόν», οπότε «ελθούσης της πίστεως ουκέτι υπό παιδαγωγόν εσμεν» (Γαλ. γ , 2526). Οι πρώτοι Χριστιανοί ζούσαν σε μια πλησμονή αγάπης, όταν όμως αργότερα εκκοσμικεύθηκε η εκκλησιαστική ζωή, δηλαδή εκκοσμικεύθηκαν οι Χριστιανοί, τότε οι Πατέρες θέσπισαν τους ιερούς

Κανόνες για να διασφαλίζεται η ενότητα της Εκκλησίας και να σώζωνται οι Χριστιανοί, θεραπευόμενοι από την ενέργεια των ποικίλων παθών.
Μετά τα αναγκαία αυτά ας δούμε τον ισχύοντα νόμο για την ιατρική υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή.
Στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου δίδονται οι αναγκαίες ερμηνείες και διευκρινήσεις για την αναγκαιότητα ψηφίσεως ενός νόμου που θα ρυθμίζη τα θέματα που έχουν σχέση με την ιατρική υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή. Μεταξύ άλλων τονίζεται ότι η εφαρμογή των ιατρικών μεθόδων για την ανθρώπινη αναπαραγωγή δημιούργησαν πολλά ηθικά, κοινωνικά και νομικά προβλήματα. Έπειτα γράφεται ότι, εκτός από την γνωστή εξωσωματική γονιμοποίηση, εφαρμόζονται και πολλές παραλλαγές που δεν καλύπτονται από τον νόμο και γι' αυτό καθίσταται αναγκαία η παρέμβαση του νομοθέτη. Αυτό έχει γίνει σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν κινούναι όλες σε μια ενιαία κατεύθυνση, αφού άλλες είναι αυστηρές και άλλες πιο ελαστικές. Οι διαφοροποιήσεις αυτές δημιουργούν πολλά διλήμματα στον νομοθέτη.
Από το «πνεύμα» αυτό της εισηγητικής έκθεσης φαίνεται αφ' ενός μεν η αναγκαιότητα της νομοθετικής ρύθμισης πολλών συγχρόνων πρακτικών εφαρμογών της γενετικής επιστήμης, αφ' ετέρου δε ότι η νομοθεσία σε κάθε χώρα δεν μπορεί να αδιαφορήση για την παράδοση και την νοοτροπία που επικρατεί στην χώρα αυτή.
Ακολούθως στην εισηγητική έκθεση αναλύονται εκτενέστερα όλες οι νέες ρυθμίσεις τις οποίες προβλέπει το νομοσχέδιο και όπως γράφεται, ο απώτερος σκοπός με το νομοσχέδιο είναι να ανανεωθή ο Αστικός Κώδικας και να ανταποκριθή στις ανάγκες των καιρών.
Δεν είναι εύκολο σε μια σύντομη εισήγηση να γίνη εκτενής περιγραφή κάθε νέας ρυθμίσεως που εισήχθη από τον ισχύοντα νόμο στο θέμα της ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή. Θα αρκεσθώ, όμως, στο να εκθέσω τις νέες ρυθμίσεις που εισάγονται δια του νόμου αυτού.

Με τον νέο νόμο:

• επιτρέπεται η ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή που χαρακτηρίζεται και τεχνητή γονιμοποίηση, όταν η γυναίκα βρίσκεται στην ηλικία της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής και στην περίπτωση που δεν μπορεί το ανδρόγυνο να αποκτήση τέκνα με φυσικό τρόπο η προκειμένου να αποφευχθή η μετάδοση σοβαρής ασθένειας στο παιδί. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, όπως φαίνεται στην εισηγητική έκθεση, δικαιολογείται η «ετερόλογη γονιμοποίηση». Δηλαδή «ομόλογη γονιμοποίηση» είναι όταν χρησιμοποιήται σπερματοζωάριο και ωάριο από το ίδιο το ανδρόγυνο και «ετερόλογη γονιμοποίηση» είναι όταν χρησιμοποιήται σπερματοζωάριο και ωάριο από τρίτο πρόσωπο, εκτός των συζύγων.
Απαγορεύεται η ιατρική υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, με την μέθοδο της κλωνοποίησης, αλλά αφήνεται ανοικτό το ενδεχόμενο της κλωνοποίησης για θεραπευτικούς σκοπούς. Στο αρχικό κείμενο της εισηγητικής έκθεσης που

κατατέθηκε στην Βουλή γράφεται ότι με το άρθρο αυτό «απαγορεύεται η αναπαραγωγική μόνο κλωνοποίηση και από αυτό μπορεί να συναχθή ερμηνευτικά ότι η θεραπευτική κλωνοποίηση είναι επιτρεπτή». Στο τελικό, όμως, κείμενο της εισηγητικής έκθεσης που δημοσιεύθηκε στον «Κώδικα του Νομικού Βήματος» η φράση αυτή που αναφέρεται στην δυνατότητα της θεραπευτικής κλωνοποίησης έχει απαλειφθή. Αυτό βέβαια, δεν αποκλείει αργότερα, όταν χρειασθή, να επανέλθη, δηλαδή να δοθή η ίδια ερμηνεία από τα αρμόδια όργανα. Παρά ταύτα παραμένει η φράση ότι το νομοσχέδιο «επιτρέπει την χρήση των γονιμοποιημένων ωαρίων που πλεονάζουν και για ερευνητικούς η θεραπευτικούς σκοπούς».
Δεν επιτρέπεται επιλογή του φύλου, εκτός κι αν πρόκειται για κληρονομική ασθένεια που συνδέεται με το φύλο (άρθρο 1455). Με το τελευταίο αυτό δίνεται η δυνατότητα της επιλογής του φύλου έστω και κατ’ εξαίρεση. Στην εισηγητική έκθεση φαίνεται αυτό καθαρά, όταν γράφεται: «η επιλογή του φύλου του τέκνου δεν είναι επιτρεπτή, παρά μόνον αν πρόκειται να αποφευχθή σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με συγκεκριμένο φύλο, όπως λ.χ. η μυοπάθεια Duchenne (κατά κυριολοξία η μυϊκή δυστροφία Duchenne) που πλήττει μόνο τους άρρενες».

• Η ανθρώπινη αναπαραγωγή διενεργείται με συναίνεση των προσώπων που επιθυμούν την απόκτηση τέκνων. Για την άγαμη γυναίκα και τον άνδρα με τον οποίο συζή, η συναίνεση παρέχεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Οπότε, όπως γράφεται και στην εισηγητική έκθεση επιτρέπεται η «τεχνητή γονιμοποίηση αγάμων μοναχικών γυναικών».
Η συναίνεση ανακαλείται πριν το χρονικό διάστημα που οι γαμέτες και τα γονιμοποιημένα ωάρια μεταφερθούν στο γυναικείο σώμα, και εάν ένα από τα πρόσωπα που συνήνεσαν πέθαναν πριν την μεταφορά (άρθρο 1456).
Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι δεν γίνεται λόγος για έμβρυα, αλλά για γονιμοποιημένα ωάρια.

• Επιτρέπεται η μεταθάνατια γονιμοποίηση, με ορισμένες προϋποθέσεις και ύστερα από δικαστική άδεια, δηλαδή επιτρέπεται η τεχνητή γονιμοποίηση με σπέρμα του αποθανόντος συζύγου η του ανδρός με τον οποίο ζούσε η γυναίκα. Στην περίπτωση αυτή η τεχνητή γονιμοποίηση γίνεται στο διάστημα μεταξύ των έξι μηνών από τον θάνατο του συζύγου η του άνδρα, και πριν την συμπλήρωση διετίας από τον θάνατό του (άρθρο1457).

• Επιτρέπεται η «παρένθετη μητρότητα», δηλαδή η κυοφορία γονιμοποιημένων ωαρίων από άλλη γυναίκα, με συναίνεση όλων των εμπλεκομένων προσώπων, ακόμη και του άνδρα της «κυοφόρου» γυναικός, χωρίς αντάλλαγμα και ύστερα από δικαστική άδεια (άρθρο 1458). Στην εισηγητική έκθεση γίνεται λόγος για «παρένθετη μητρότητα», για «κυοφόρο γυναίκα» και για γυναίκα που ενδιαφέρεται να αποκτήση παιδί και «δανείζεται τη μήτρα μιας άλλης γυναίκας».

• Ρυθμίζεται το μέλλον των κρυοσυντηρημένων γαμετών και των κρυοσυντηρημένων γονιμοποιημένων ωαρίων, αφού εκείνοι που προσφεύγουν στην τεχνητή γονιμοποίηση αποφασίζουν με κοινή έγγραφη δήλωσή τους γι' αυτά η να δοθούν, χωρίς αντάλλαγμα, σε άλλα πρόσωπα η να χρησιμοποιηθούν, χωρίς αντάλλαγμα, για ερευνητικούς και θεραπευτικούς σκοπούς η να καταστραφούν.
Αν δεν υπάρχη τέτοια γραπτή κοινή δήλωση τότε οι γαμέτες και τα γονιμοποιημένα ωάρια (γονιμοποιημένα έμβρυα) διατηρούνται για διάστημα πέντε ετών, και μετά την λήξη αυτής της ημερομονίας είτε χρησιμοποιούνται για ερευνητικούς και θεραπευτικούς σκοπούς είτε καταστρέφονται. Όσα δεν κρυοσυντηρούνται καταστρέφονται με την συμπλήρωση των δεκατεσσάρων ημερών (άρθρο 1459).

• Δεν γνωστοποιείται η ταυτότητα των τρίτων προσώπων που έχουν προσφέρει τους γαμέτες η τα γονιμοποιημένα ωάρια στα πρόσωπα που επιθυμούν την απόκτηση τέκνου. Ιατρικές πληροφορίες που αφορούν τον τρίτο δότη τηρούνται σε απόρρητο αρχείο, χωρίς να υπάρχη ένδειξη της ταυτότητός του. Πρόσβαση στο αρχείο αυτό επιτρέπεται μόνον στο τέκνο, και μάλιστα για λόγους που αφορούν την υγεία του. Επίσης, δεν γνωστοποιείται και η ταυτότητα του τέκνου στους τρίτους δότες των γαμετών και των γονιμοποιημένων ωαρίων (άρθρο 1460).

• Στην περίπτωση κυοφορίας από άλλη γυναίκα, μητέρα του τέκνου θεωρείται όχι η γυναίκα που κυοφόρησε, αλλά εκείνη στην οποία δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια. Το τεκμήριο της μητρότητας ανατρέπεται, ύστερα από δικαστική απόφαση με τις προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος (άρθρο 1464).
Επομένως, σύμφωνα με τα ανωτέρω, από τον ισχύοντα νόμο, επιτρέπεται η ιατρική υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, ακόμη και η ετερόλογη γονιμοποίηση, απαγορεύεται η κλωνοποίηση του ανθρώπου, αλλά αφήνονται περιθώρια για την κλωνοποίηση για θεραπευτικούς σκοπούς, επιτρέπεται η γονιμοποίηση από άγαμες μοναχικές γυναίκες, επιτρέπεται η μεταθανάτια γονιμοποίηση, εισάγεται ο θεσμός της χρησιμοποίησης «παρένθετης» κυοφόρου γυναίκας, ρυθμίζεται το μέλλον των «πλεοναζόντων γονιμοποιημένων ωαρίων», αφού χρησιμοποιούνται για θεραπευτικούς σκοπούς η καταστρέφονται-σκοτώνονται, και διατηρείται η ανωνυμία τόσο του δότη όσο και του τέκνου που γεννιέται.
Πρόκειται για νέα δεδομένα στον χώρο της οικογένειας τα οποία προκαλούν την ορθόδοξη θεολογία σε συζήτηση και ποιμαντική καθοδήγηση των μελών της.

4. Γενικές θεολογικές παρατηρήσεις

Γενικά, η ορθόδοξη θεολογία πρέπει να ενδιαφέρεται κυρίως για τον τρόπο που ο άνθρωπος από το κατ εἰκόνα θα οδηγηθή στο καθ' ομοίωση, που είναι ο τελικός σκοπός του. Δεν πρέπει ποτέ να ξεχνούμε αυτόν τον σκοπό, και ότι αυτό είναι το βασικό έργο των Ποιμένων της Εκκλησίας, ειδικά των Επισκόπων. Ο άνθρωπος σήμερα έχει κουρασθή από λόγους που διακρίνονται από ωραιολογίες, στοχασμούς

και θεολογικές σκέψεις που θυμίζουν σχολαστικισμό και ηθικισμό. Ο σύγχρονος άνθρωπος χρειάζεται και αναζητά μια θεολογία που να είναι ποιμαντική και θεραπευτική που θα αγγίζη τα εσωτερικά του υπαρξιακά προβλήματα.
Πέρα από αυτόν τον βαθύτερο σκοπό οι Ποιμένες της Εκκλησίας θα πρέπη να αντιμετωπίζουν και ποιμαντικά θέματα τρεχούσης σημασίας, αλλά και αυτό το έργο θα το κάνουν, όχι αποσπασματικά και εκκοσμικευμένα, αλλά μέσα από την προοπτική της σωτηρίας του ανθρώπου, που είναι ο ύψιστος σκοπός και το βαθύτερο έργο της ορθοδόξου ποιμαντικής. Σαφώς, λοιπόν, πρέπει να διαχωρισθή η ορθόδοξη ποιμαντική, από την βατικάνεια και την προτεσταντική αντιμετώπιση των θεμάτων του ανθρωπίνου βίου.
Ως προς το θέμα που μας απασχολεί, την τεχνητή, εξωσωματική γονιμοποίηση, με τις πολλές παραλλαγές, πρέπει να τονίζουμε σε όλους τους τόνους ότι ο άνθρωπος είναι δημιούργημα του Θεού, ότι διαφέρει από τα ζώα, ότι ο βαθύς σκοπός του είναι η θέωση. Μέσα σε αυτόν τον σκοπό βλέπουμε την επευλόγηση των σχέσεων μεταξύ του ανδρογύνου με το μυστήριο του γάμου, αλλά και την γονιμοποίηση και την κυοφορία του εμβρύου, καθώς και την γέννηση των παιδιών. Η απόκτηση παιδιών δεν είναι αυτοσκοπός για τους γονείς, ούτε τα παιδιά γεννιούνται για κοινωνικούς λόγους και για την κοινωνική καταξίωση των γονέων, αλλά για να γίνουν τα ανδρόγυνα συνεργοί του Θεού στην δημιουργία και την σωτηρία των παιδιών τους. Οπότε, ούτε η φυσική ατεκνία στερεί κάτι από την σωτηρία του ανθρώπου, ούτε και η γέννηση πολλών παιδιών δημιουργεί πληρότητα στον άνθρωπο, αφού και όταν υπάρχουν δεν ικανοποιείται πλήρως ο σκοπός της υπάρξεώς του. Αν ο άνθρωπος δεν εκπληρώση τον βαθύτερο στόχο του, που είναι να φθάση από το κατ’ εικόνα στο καθ’ ομοίωση, τότε θα είναι ένα αποτυχημένο ον, παρ` όλες τις επίγειες κατακτήσεις και επιτυχίες του.
Και όταν χρειασθή να αντιμετωπίσουμε θέματα που θεσπίζονται με συγχρόνους νόμους θα πρέπη να το κάνουμε πολύ προσεκτικά για τους εξής λόγους. Πρώτον, η Εκκλησία ποτέ δεν μπορεί να αφήνη την θεολογία της και τον σκοπό για τον οποίο υπάρχει και αυτός είναι η σωτηρία των ανθρώπων, αλλά όλα πρέπει να τα εντάσση μέσα σε αυτόν τον σκοπό. Δεύτερον, έργο της Πολιτείας είναι να θεσπίζη τους νόμους για τους πολίτες της, οι οποίοι μπορεί να μην είναι μέλη της Εκκλησίας. Η Πολιτεία είναι υποχρεωμένη να αντιμετωπίζη και να ρυθμίζη καταστάσεις που αφορούν όλα τα μέλη της κοινωνίας, που δεν είναι Χριστιανοί, αλλά και δεν θέλουν να ζουν χριστιανικά όσοι είναι βαπτισμένοι Χριστιανοί. Τρίτον, η ενδεχόμενη παρέμβαση της Εκκλησίας προς την νομοθετική εξουσία δεν θα γίνεται με εξουσιαστικό τρόπο, αλλά με συνεργασία, μέσα στα πλαίσια της διακριτικότητας των ρόλων κάθε πλευράς, για το καλό της κοινωνίας. Τέταρτον, δεν μπορούμε να δεσμεύουμε τυραννικά την ελευθερία των ανθρώπων, ακόμη και αυτών που είναι μέλη της Εκκλησίας. Ωστόσο έργο των Κληρικών είναι να ενημερώνουν τους Χριστιανούς, να υποδεικνύουν το θεολογικώς δέον, για το ποιός είναι ο σκοπός του ανθρώπου, και να καθοδηγούν πνευματικά και προσωπικά αυτούς που ζητούν την καθοδήγηση από τους Ποιμένες της Εκκλησίας. Βεβαίως, όταν εξασκούμε ποιμαντική

καθοδήγηση σε προσωπικό επίπεδο, τότε θα αντιμετωπίζουμε το θέμα υποστατικά και προσωπικά, βλέποντας τις εσωτερικές ελλείψεις του ανθρώπου, τις αναζητήσεις και τις προσδοκίες του, πάντοτε μέσα από τον τελικό σκοπό του.
Σχετικά με τον ισχύοντα νόμο για την ιατρική υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή μπορούμε να καταγράψουμε μερικές παρατηρήσεις. Θα πρέπη να εντοπίσουμε τέσσερα βασικά σημεία τα οποία αναφέρονται σε τέσσερες γενικές θεολογικές «αρχές», οι οποίες παραθεωρούνται από τον νόμο αυτόν και μας ενδιαφέρουν σημαντικά.
Το πρώτον είναι οι όροι «γεννητικό υλικό» και «κρυοσυντηρημένο γεννητικό υλικό». Ο αδόκιμος όρος «γεννητικό υλικό» που υπήρχε στο νομοσχέδιο, και όπως γράφεται στην εισηγητική έκθεση «χρησιμοποιείται συμβατικά για να υποδηλώσει τόσο το απλό γεννητικό υλικό, δηλαδή τους γαμέτες (το σπέρμα και το ωάριο) όσο και το γονιμοποιημένο ωάριο» αντικαταστάθηκε στον ψηφισθέντα νόμο με τους όρους «γαμέτες» και «γονιμοποιημένο» η «κρυοσυντηρημένο γονιμοποιημένο ωάριο», χωρίς όμως το τελευταίο να λέγεται έμβρυο.
Για την ορθόδοξη διδασκαλία το γονιμοποιημένο ωάριο είναι έμβρυο –και επομένως άνθρωπος που έχει ψυχή και σώμα– γιατί ο άνθρωπος «άμα τη συλλήψει εμψύχωται» και οι λειτουργίες της ψυχής θα εκδηλωθούν ανάλογα με την σωματική ανάπτυξη του ανθρώπου. Οπότε, το έμβρυο, τον άνθρωπο, δεν μπορούμε να το ονομάσουμε απλώς γεννητικό η γενετικό υλικό, το οποίο μάλιστα μπορούμε να χρησιμοποιούμε για ερευνητικούς και θεραπευτικούς σκοπούς. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να θεωρηθή πειραματόζωο.
Αυτό το ίδιο μπορούμε να πούμε και για τα βλαστοκύτταρα που χρησιμοποιούνται για ερευνητικούς και θεραπευτικούς σκοπούς. Δεν μπορούμε, από πλευράς Εκκλησίας, να δεχθούμε ότι μέσα στο χρονικό διάστημα των δεκατεσσάρων ημερών μπορούν να γίνουν έρευνες στα βλαστοκύτταρα που προϋποθέτουν την καταστροφή της βλαστοκύστης. Στην εισηγητική έκθεση γράφεται ότι χρησιμοποιείται ο όρος «γονιμοποιημένο ωάριο» «για να καλύψει τις πρώτες δεκατέσσερες ημέρες από την ένωση του σπέρματος και του ωαρίου», στο οποίο χρονικό διάστημα θα γίνωνται σχετικές έρευνες στα βλαστοκύτταρα, με την καταστροφή της βλαστοκύστης, γιατί μετά τις δεκατέσσερες ημέρες «κατά τα διδάγματα της ιατρικής επιστήμης, σχηματίζονται οι καταβολές του νευρικού ιστού». Πρόκειται για ένα χρονικό διάστημα που όπως είπε ο Καθηγητής Ίαν Γουΐλμοντ, ο οποίος δημιούργησε την Ντόλι, σε συνέντευξή του, είναι τεχνικά καθορισμένο, μάλλον συντηρητικά για να εξυπηρετήση απλώς ισορροπίες (Βήμα της Κυριακής 14 Αύγούστου 2005). Αυτό δεν μπορεί να γίνη αποδεκτό από την ορθόδοξη θεολογία, γιατί συνδέεται με την καταστροφή του εμβρύου.
Το δεύτερο σημείο έχει σχέση με την «ετερόλογη γονιμοποίηση» η τον λεγόμενο «τρίτο δότη» και την λεγομένη «φέρουσα κυοφόρο γυναίκα» που κυοφορεί, γεννά και επιστρέφει το παιδί στούς γονείς, και την λεγομένη «υποκατάστατη μητέρα», η οποία προσφέρει την μήτρα της, καθώς επίσης και με την κυοφορία της άγαμης μοναχικής μητέρας. Με αυτόν τον τρόπο καταργείται η ιερότητα και η μοναδικότητα του γάμου,

εισάγονται τρίτα πρόσωπα στην σχέση μεταξύ ανδρός και γυναικός, οπότε παύει να λειτουργή ο ιερός θεσμός του γάμου, ο έρωτας υποβιβάζεται, υπάρχει μια ιδιότυπη πράξη μοιχείας, καταργείται η μητρότητα της συζύγου.
Το τρίτο σημείο έχει σχέση με το λεγόμενο «πλεονάζον γεννητικό υλικό» και το λεγόμενο «κρυοσυντηρημένο γεννητικό υλικό» το οποίο, όταν δεν εμφυτεύεται σε άλλο σώμα, χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς η ερευνητικούς σκοπούς η καταστρέφεται. Οπότε, σε αυτήν την περίπτωση, ακριβώς επειδή το γονιμοποιημένο ωάριο, ήτοι το έμβρυο, για την ορθόδοξη θεολογία είναι άνθρωπος, σημαίνει ότι η πράξη αυτή συγκαταλέγεται στην κατηγορία του φόνου συγκεκριμένου ανθρώπου.
Το τέταρτο σημείο έχει σχέση με τα αποτελέσματα της ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, που είναι τα ίδια τα παιδιά που θα γεννηθούν με διάφορες μορφές της «ετερόλογης γονιμοποίησης» η από μια άγαμη μητέρα και έναν άγνωστο πατέρα. Αυτό αφορά περισσότερο τα παιδιά που είναι δυνατόν να έχουν πέντε γονείς, ήτοι το ανδρόγυνο που θέλει να αποκτήση παιδιά, τον «τρίτο δότη» που είναι άγνωστος, ο οποίος θα δώση το σπέρμα, την «φέρουσα γυναίκα» που θα αναλάβη να κυοφορήση το έμβρυο και την τρίτη γυναίκα από την οποία είναι ενδεχόμενο να ληφθή το ωάριο. Οπότε γεννιέται μια κατηγορία παιδιών, τα οποία στην πραγματικότητα είναι ορφανά, όταν έχουν πολλούς γονείς η άγνωστους γονείς, δύο «πατέρες» και τρεις «μητέρες», όταν γεννώνται από άγαμες μοναχικές γυναίκες και από άγνωστο δότη.
Βεβαια, το νομοσχέδιο προσπαθεί να αντιμετωπίση τούς βαθμούς της συγγένειας των παιδιών αυτών, αλλά όπως γίνεται αντιληπτό, το πρόβλημα δεν είναι μόνον νομικό, αλλά υπαρξιακό και ψυχολογικό.
Είναι σαφές ότι προκειμένου να αντιμετωπισθή με το νομοσχέδιο η επιθυμία μερικών γονέων να αποκτήσουν παιδιά, δημιουργούνται νέα προβλήματα, ψυχολογικά, κοινωνικά, οικογενειακά και θεολογικά. Σίγουρα η οικογένεια που πρέπει να στηριχθή ακόμη περισσότερο, κλονίζεται.
Και, βεβαίως, υπάρχει έντονος προβληματισμός, όταν γίνωνται τέτοιες προσπάθειες για να γεννηθούν παιδιά, όταν παράλληλα σκοτώνωνται πολύ περισσότερα έμβρυα και όταν υπάρχουν σοβαροί κίνδυνοι να μεταφερθούν σε επόμενες γενιές διάφορες γενετικές ανωμαλίες.

5. Το κείμενο της Εκκλησίας για το θέμα αυτό

Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος θα πρέπη να ενημερώση τους Χριστιανούς πάνω στο σοβαρό αυτό θέμα, και αυτό θα το κάνη για ποιμαντικούς λόγους. Υπάρχουν πολλοί Χριστιανοί τους οποίους απασχολούν τέτοια ζητήματα και ζητούν την άποψη της Εκκλησίας. Τα ηθικά διλήμματα που αναφύονται καθημερινώς γύρω από βιοηθικά θέματα είναι μεγάλα.
Η Επιτροπή της Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος τον Ιανουάριο του 2004, μετά την ψήφιση του νέου νόμου, απέστειλε στην Ιερά Σύνοδο ένα κείμενο με τίτλο «Ηθική θεώρηση της Υποβοηθούμενης αναπαραγωγής,

συμπεράσματα - προτάσεις» στο οποίο αντιμετωπίζει το θέμα της υποβοηθούμενης ανθρώπινης αναπαραγωγής. Το κείμενο αυτό αποτελείται από ογδόντα (80) σημεία, τα οποία διαρθρώνονται σε δεκαπέντε (15) κεφάλαια.
Όταν διάβασα το κείμενο αυτό της Επιτροπής της Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος αισθάνθηκα την ανάγκη να αποστείλω έγγραφο στην Ιερά Σύνοδο καταγράφοντας τις γενικές και θεολογικές παρατηρήσεις μου.
Γενικά πρέπει να σημειωθή ότι το κείμενο αυτό έχει καλές αρχές, στηρίζεται κατά βάση στην παράδοση της Εκκλησίας, αλλά, κατά την γνώμη μου, πρέπει σε μερικά σημεία να διορθωθή θεολογικά, να αποφευχθούν μερικά αντιφατικά και συγκεχυμένα σημεία, και να αναδιατυπωθή εκ νέου, ώστε να μη πλατειάζη και να είναι πιο σαφές.
Έχω την άποψη ότι η Εκκλησία δεν πρέπει να ενεργή κάτω από την πίεση του χρόνου και των γεγονότων και να λαμβάνη θέση πάνω σε τέτοια λεπτά ζητήματα, τα οποία με την πάροδο του χρόνου αναθεωρούνται από την ίδια την επιστήμη. Και όταν χρειασθή για ποιμαντικούς λόγους να το κάνη, τότε θα πρέπη να μελετά πολύ το θέμα και να επεξεργάζεται πολύ τα κείμενα, ώστε να αποφεύγωνται οι λεπτομέρειες και η σχολαστικοποίηση των θεμάτων αυτών, και να παραμένη στο θεολογικό και ποιμαντικό πλαίσιο.
Στο σημείο αυτό πρέπει να ισχύσουν και εκείνα που έχω τονίσει στην αρχή της εισηγήσεώς μου, σχετικά με τον τρόπο που θα τα αντιμετωπίζη η Εκκλησία, τα οποία θεωρώ περιττό να επαναλάβω.
Νομίζω ότι ως προς το θέμα που μας απασχολεί θα πρέπει να γίνουν δύο κείμενα. Το ένα να είναι συνοπτικό και θα περιλαμβάνη τα βασικά κομβικά σημεία της Εκκλησίας πάνω στο θέμα αυτό, ώστε οι Κληρικοί να μπορούν να το χρησιμοποιήσουν για την καθοδήγηση των Χριστιανών. Το άλλο να είναι ευρύτερο κείμενο που θα αναπτύσση πληρέστερα και εκτενέστερα τις βασικές θέσεις της Εκκλησίας. Αυτή είναι μια πρακτική που τηρείται σε όλες τις ανάλογες περιπτώσεις, ακόμη και στα Συνέδρια, στα οποία ανακοινώνονται συνοπτικά πορίσματα, αλλά και στις εισηγήσεις που στο τέλος καταγράφεται μια περίληψη.
Το συνοπτικό κείμενο μπορεί να έχη τα εξής κύρια σημεία, ήτοι:

-να κάνη λόγο για τον σκοπό της υπάρξεως του ανθρώπου και τον σκοπό του ευλογημένου από την Εκκλησία γάμου,

-να θέση βασικές θεολογικές αρχές για την σύλληψη και την γέννηση του παιδιού, καθώς επίσης και για την φυσική ατεκνία που δεν συνιστά στο ανδρόγυνο αναπηρία,

-να καταγράψη την σύγχρονη ιατρική πρακτική, αλλά και την σύγχρονη νομοθεσία ως προς το θέμα της εξωσωματικής γονιμοποίησης,

-να χαράξη μια γενική ποιμαντική κατεύθυνση στους Χριστιανούς για το θέμα αυτό, ότι δηλαδή η Εκκλησία δεν μπορεί να αποδεχθή πολλά από τα προβλεπόμενα στις ιατρικές πρακτικές και τους εν χρήσει νόμους, σχετικά με το θέμα αυτό, αλλά μπορεί

για ποιμαντικούς λόγους, όπου είναι ανάγκη και κατ' οικονομίαν, να αποδεχθή την μέθοδο της «ομόλογης σπερματέγχυσης» και της «ομόλογης γονιμοποίησης», η οποία όμως δεν θα αφήνη «πλεονάζοντα έμβρυα».

-να τονίση ότι ο κάθε άνθρωπος έχει ελευθερία, η οποία όμως μπορεί να έχη οδυνηρές συνέπειες, αλλά πάντοτε, βεβαίως, η Εκκλησία δρα θεραπευτικά στον μετανοούντα άνθρωπο.

-να δώση μια κατεύθυνση στους άτεκνους γονείς στο να υιοθετήσουν ορφανά παιδιά που πεινούν και υποφέρουν.

Με βάση τις αρχές αυτές έχω συντάξει ένα σχέδιο συνοπτικού Συνοδικού κειμένου, το οποίο θα δοθή για μελέτη και απόφαση.
Το ευρύτερο κείμενο που θα αναλύη εκτενέστερα τα πιο πάνω συνοπτικά σημεία, κατά βάση θα είναι το κείμενο που κατήρτισε η Ειδική Επιτροπή Βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου, αφού γίνουν αλλαγές, διορθώσεις και γίνη αναδιάρθρωση των κεφαλαίων και των επί μέρους σημείων.
Οφείλω να υπενθυμίσω ότι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος σε ομιλία του στην ετήσια ειδική Σύνοδο της Ελληνικής Μαιευτικής και Γυναικολογικής Εταιρείας (18-12-2004) με τίτλο «η αρχή της ζωής από ορθόδοξη άποψη», ανέπτυξε το θέμα για την «αρχή της ζωής», υποστηρίζοντας την διδασκαλία της Ορθοδόξου Εκκλησίας ότι «ο άνθρωπος αρχίζει τη ζωή του με τη σύλληψή του στη μήτρα της μητέρας του».
Αναφερόμενος δε στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή γράφει για το πως θα αντιμετώπιζε ο ίδιος ποιμαντικά την περίπτωση ανδρογύνου που δεν μπορούν να κάνουν κατά φυσιολογικό τρόπο παιδιά και το επιθυμούν. Πρώτον, θα τους ρωτούσε αν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την ατεκνία. Δεύτερον, θα τους ρωτούσε αν εξάντλησαν τις δυνατότητες που τους παρέχει η επιστήμη να αποκτήσουν παιδιά με την ομόλογη αναπαραγωγή δια της σπερματέγχυσης, χωρίς όμως να αφήνη «πλεονάζοντα έμβρυα». Τρίτον, θα τους συμβούλευε να υιοθετήσουν με νόμιμο τρόπο ένα η περισσότερα παιδιά. Και τέταρτον, θα τους εξηγούσε για «τα ηθικά προβλήματα που προκύπτουν από ετερόλογες γονιμοποιήσεις και από φιλοξενία του εμβρύου σε τρίτη γυναίκα» (βλ. Περιοδικό «Εκκλησία», Ιανουάριος 2005, αρ. 1, σελ. 14 κ. εξ.).
Είναι σημαντική αυτή η ομιλία, διότι έγινε στο ειδικό με το θέμα ακροατήριο και μάλιστα πρόσφατα.
Τέλος ας μου επιτραπή να κάνω μια γενική παρατήρηση. Στα δογματικά και ποιμαντικά ζητήματα αρμόδιοι δεν είναι μόνο οι Καθηγητές των Θεολογικών Σχολών, των οποίων φυσικά την πείρα και την γνώση θα πρέπη να χρησιμοποιούμε. Αλλά ταυτόχρονα δεν θα πρέπη να περιφρονούμε και την θεολογική και ποιμαντική γνώση των Επισκόπων, των Πρεσβυτέρων και των μοναχών. Γιατί αν κάνουμε το πρώτο και απρακτούμε στο δεύτερο, τότε νομίζω υποτιμούμε τους Κληρικούς μας η

παρουσιάζουμε μια διάσπαση μεταξύ θεολογίας, που καλλιεργείται στα Πανεπιστήμια, και μιας ποιμαντικής που αναπτύσσεται από τους Κληρικούς και έτσι υιοθετούμε στην πράξη τις ατυχείς εκφράσεις «θεολογούσα Εκκλησία» και «ποιμαίνουσα Εκκλησία». Και το ερώτημα είναι: πως μπορεί να διαχωρισθή και να απομονωθή η θεολογία από την ποιμαντική και αντιστρόφως;
Ακριβώς γι` αυτόν τον λόγο θεωρώ ότι πρέπει να ενεργοποιηθή το άρθρο 5 του υπ` αριθμ. 101 Κανονισμού «περί συστάσεως, οργανώσεως και λειτουργίας της Επιτροπής Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος», σύμφωνα με το οποίο προβλέπεται διορισμός, από την Ιερά Σύνοδο, Συμβούλων, «προς τους οποίους η Επιτροπή προσφεύγει συμβουλευτικώς, όταν αυτή κρίνη, προ της εκδόσεως του τελικού πορίσματος στο υπό συζήτηση θέμα». Θεωρώ ότι στους Συμβούλους αυτούς θα πρέπη να ανήκουν κυρίως Ιεράρχες, οι οποίοι πέρα από τις οποιεσδήποτε γνώσεις τους, θα έχουν εκκλησιαστική, θεολογική και ποιμαντική πείρα, θα καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο θα χειρίζεται τα θέματα αυτά η Εκκλησία από εκκλησιολογικής, θεολογικής και ποιμαντικής πλευράς που μας ενδιαφέρει ιδιαιτέρως.
Και κάνω λόγο για ενεργοποίηση του άρθρου αυτού, γιατί με το υπ` αριθμ. Πρωτ. 5250/8-12-1998 έγγραφο της Ιεράς Συνόδου διορίσθηκα Σύμβουλος της Επιτροπής Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος, μαζί με άλλους Ιεράρχες, ώστε να προσφέρω «δια της εμβριθούς επιστημονικής καταρτίσεως και πείρας την πολύτιμον συμβουλήν εν τη αρτισυστάτω και σπουδαιοτάτη ταύτη Επιτροπή» της Εκκλησίας, παρευρέθηκα δε στην έναρξη της λειτουργίας της Επιτροπής, αλλά έκτοτε για επτά χρόνια δεν έχω κληθή ποτέ να διατυπώσω την άποψή μου για κείμενα και ενέργειες της Επιτροπής και δεν γνωρίζω αν χρησιμοποιήται άλλος Επίσκοπος ως Σύμβουλος σε τέτοια βιοηθικά ζητήματα.

Συμπέρασμα

Συμπερασματικά με αφορμή την σημερινή εισήγηση θα ήθελα να επισημάνω ότι έργο των Ποιμένων και ιδίως των Επισκόπων είναι να κατευθύνουμε το ποίμνιο που μας έδωσε ο Χριστός, δια της Εκκλησίας, «κατά τας των αγίων θεοπνεύστους θεολογίας και το της Εκκλησίας ευσεβές φρόνημα», συγχρόνως να μην επεμβαίνουμε σε αλλότρια θέματα και να μη χρησιμοποιούμε την πνευματική μας εξουσία - διακονία για να εμπλεκόμαστε σε κοινωνικούς η άλλους σκοπούς.
Στο θέμα που μας απασχολεί μπορώ να σημειώσω ότι καλώς η Ιερά Σύνοδος, διά των οργάνων της εξέθεσε τίς απόψεις της στήν Βουλή καί όπου αλλού κλήθηκε νά τίς διατυπώση. όταν, όμως, θεσπίζεται ένας νόμος, καλός ή κακός, τότε οι Ποιμένες, πέρα από τήν ενημέρωση πού θά έχουν, θά επιδιώκουν νά ποιμαίνουν καί νά καθοδηγουν τούς Χριστιανούς πρός τόν βαθύτερο σκοπό της υπάρξεώς τους, γιατί όταν οι Χριστιανοί γνωρίζουν τόν σκοπό τους καί ανταποκρίνωνται σέ αυτόν, τότε καί ως πρός τό θέμα πού μας απασχολεί, δέν θά ισχύη κανένας νόμος γι’ αυτούς, αφού θά έχουν τό μείζον, οπότε, κατά τόν λόγο της Αγίας Γραφής, «δικαίω νόμος ου κείται» (Α΄ Τιμ. α΄, 9).

(Πηγή: 'ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ')